

Jødisk liv i Norge: Tilpasning, tilintetgjørelse og gjenreisning

---

Vibeke Kieding Banik, PhD.

Universitetet i Oslo

- Jødisk innvandring til Norge før 2. verdenskrig
- Livet for jødene under krigen
- Flukt, deportasjoner og tilintetgjørelse
- Gjenreisning av et folk og et samfunn

Utvalgte fylker	1865	1875	1890	1900	1910	1920	1930	1946
Oslo, Akershus	14	18	137	351	690	947	883	612
Sør- og Nord Trøndelag	--	5	35	123	202	301	261	118
Nordland	--	--	4	14	8	9	11	3
Troms	--	--	--	6	3	7	22	2
Finnmark	--	--	2	8	4	5	7	--
I alt	25	34	210	642	1045	1457	1359	559

Utvalgte fylker	1865	1875	1890	1900	1910	1920	1930	1946
Oslo, Akershus	14	18	137	351	690	947	883	612
Sør- og Nord Trøndelag	--	5	35	123	202	301	261	118
Nordland	--	--	4	14	8	9	11	3
Troms	--	--	--	6	3	7	22	2
Finnmark	--	--	2	8	4	5	7	--
I alt	25	34	210	642	1045	1457	1359	559

Norsk-jødiske sentra i
Oslo
Trondheim

Men også jødisk virksomhet i
Kristiansund
Tromsø
Bergen

Jødisk dagligliv

Religiøst liv

Menighetene og tilhørende institusjoner

Import/godkjenning og salg av rituelst slaktet kjøtt (kosher)

Kulturelt liv

Jødisk ungdomsforening

Mosaisk kvinneforening

Sionistiske foreninger

Sports- og teaterforeninger

Jødiske tidsskrifter

Sosialt arbeid

Feriekolonier

Hjelpeforeninger for trengende jøder i Norge og internasjonalt

Utdanning av fattige jøder

HATIKWOH

MÅNEDSBLAD FOR

JØDER I NORGE

I. Årg.

Januar 1929

Tewet 5689

Nr. 1

HATIKWOH

Med dette nr. presenteres månedsbladet «Hatikwoh» for våre lesere. Bladet — som er helt uavhengig av alle menighets- og foreningsforhold — har til formål å bringe nyheter fra den jødiske verden i inn- og utland og bidra til å fremme de jødiske interesser i Norge.

Efterat «Israeliten» har opphørt å eksistere, og de svenske og danske jødiske blade på grunn av sproget og deres særpregede lokale tilsnitt ikke kan sies fullt ut å tilfredsstille den jødiske befolkning i Norge, håper vi at «Hatikwoh» har en oppgave å fylle.

Vi er takknemlig for artikler og bidrag til bladet.

R e d.

Noen ord til de jødiske foreldre.

Chanukka - betraktninger.

I talmud (traktat Sabbath) heter det: «I farens stund skal man tende chanukkalykene inne i huset og stille dem på bordet.»

Denne bestemmelse må sees i lys av tidsforholdene. Ifølge kikkene tendte man i den talmudiske tid store fakler foran huset istedenfor de chanukkalykene vi nu bruker. Men ikke sjelden plyndret gøbelen de jødiske hjem og ikke sjelden hendte det at disse fakler, som gav uttrykk for jødisk seier- og frihetsglede blev opfattet som provokasjon. Derfor forstår man at loven tar hensyn til disse forhold og sier: «I farens tid skal Du ikke sette chanukkafaklene i døren, men tende lysene inne i Ditt hus.»

som skammer sig over å uttale ordet «jøde» for sin ikke-jødiske hushjelp, og for hvem det er fryktelig pinlig å bli betraktet som jøde. Det vilde være særlig bekvemt for denne avake og ofte latterlige holdning hos vår tids jøder, hvis de kunde utlegge bestemmelsen om at chanukkalykene skal tendes inne i huset derhen at loven selv fordrer at man skal trekke tilbake fra utenverdenen alt det som vidner om jødedom.

Bestemmelsen om i farens tid å tene chanukkalyset inne i huset gir intet holdepunkt for dem som går med sin bønnebok i avisepapir forat man, Gud bevare det, ikke skal se at man går i synagogen eller for dem, som

Plassering på arbeidsmarkedet:

omførselsvirksomhet

handelsvirksomhet –egne butikker

disponenter, grosserere, fabrikkereiere

akademiske yrker

Antisemittisme fram til 1940

Skriftlig

Situasjonsbetinget

I stor grad uorganisert

Lite ideologisk basert

De kommer ind som sildestim. De sætter sig fast over hele byen. Der er snart ikke en fruktbutik, et utsalg av brukte klær, et lager av ure og andet kram uten at der staar en smilende jøde bak disken. Osterhausgaten er fremtidens Ghetto eller jødekvarter. Men bare vent, om nogen tid finder vi dem som smarte eiere av villaer paa vestkanten [...]. Snart har de foten indenfor en avis, en bank, universitetet og Nationalgalleriet!!!”

(Aftenposten 7.7.1924)

Antisemittisme fram til 1940

Skriftlig

Situasjonsbetinget

I stor grad uorganisert

Lite ideologisk basert

[....] selv om dette schächtede kjøtt er et sakrament for enkelte jøder, så får de holde sig til andre dyr enn våre. Vi har ingen forpliktelse til å utlevere våre husdyr til jødernes grusomheter, vi har ikke invitert jødene hit til landet, og vi har ingen forpliktelse til å skaffe jødene dyr til sine religiøse orgier.

Debatt i Odelstinget 12. juni 1929

Jødiske integrasjonsstrategier

Lære norsk

Utendørsliv: skiturer og fotturer i fjellet

Navneendringer

Holde en lav profil i offentligheten

Norsk-jødisk respons på utviklingen i Tyskland:

Bekymring innad i miljøet

Menigheten: holde en lav offentlig profil

Enkeltpersoner kritiserte og advarte

Veien frem fører kun til jødernes ødeleggelse.
Denne parole har Hitler gjennom en ti-årig
systematisk agitasjon injisert idet tyske
folk. "Vitenskapen" har vært mobilisert for å
gi denne hans læresetning plausibilitet. [...]
Den tyske stat må regermaniseres;
samfunnslegemer må befries for fremmede
blodlegemer. Jødene må utryddes.

Andre verdenskrig og jødene i Norge

Antall jøder i Norge om lag 2100

- * 772 deporterte

- * 34 overlevde Auschwitz

- * 26 begikk selvmord som en følge av tiltak mot jødene eller ble drept i fangenskap i Norge

- * Noen svært få ble værende åpenlyst eller i dekning i Norge. Resten flyktet til Sverige

Andre verdenskrig og jødene i Norge

Usystematisk fase

enkeltaksjoner

noen deportasjoner

forordninger

Systematisk fase

juridisk begrunnet

massearrestasjoner

deportasjoner

Etterkrigstiden

Antall jøder i Norge i følge folketellingen av 1946: 559

Gjenreisning

av det jødiske samfunnet

av eget liv

Rettsoppgjøret

Det økonomiske oppgjøret

Jødene – ikke riktig norske?

...at alle disse mennesker [de deporterte norske jødene] er kommet til Polen for å leve og ikke for å pines hjel. Dette siste ble nemlig så ofte påstått i avisene og i radioutsendingene utafor Norge at man har vanskelig for å undertrykke en følelse av dyp angst for at det kanskje kan være noe sandt i disse påstander.